

Jan Pryszynt

Sesje kongresów filozoficznych półwyspu Indyjskiego

Studia Philosophiae Christianae 5/1, 335-339

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

które dzięki badaniom można było uformować, mają znaczenie praktyczne. Ułatwiają wykładowcy wybór takiego postępowania, jakie pomoże mu w uzyskaniu uznania i popularności wśród studentów.

5. Powszechnie wiadomo, że podstawowym elementem nauczania programowego jest racjonalnie zorganizowany tekst, czyli program. Artykuł Cz. Kupisiewicza pt. „Metody programowania” poświęcony jest właśnie opisowi sposobów konstruowania programów. Przedmiotem rozważań w artykule są zarówno metody rozgałęzione jak też liniowe i mieszane. Całość poprzedzona jest szerokim omówieniem zasad programowania treści dydaktycznych, które zdaniem autora artykułu znajdują się u podstaw wszelkiego programowania.

Konkluzją ostateczną artykułu jest stwierdzenie, że programy skonstruowane za pomocą metod rozgałęzionych, liniowych i mieszanych nie odpowiadają potrzebom obecnych szkół wyższych. Stąd autor wysuwa właśnie propozycję programowania tekstu dydaktycznego.

Powyższe informacje z konieczności bardzo krótkie i niekompletne o „Dydaktyce Szkoły Wyższej” w sposób dostateczny orientują czytelnika już nie tylko o bogactwie problematyki typowej dla zagadnień dydaktyki, lecz również o jej aktualności. Wydaje się, że czasopismo to zawiera szereg problemów i kwestii, z którymi zapoznanie się jest zawodowo pożyteczne nie tylko dla wykładowców w szkołach wyższych, lecz dla każdego typu wykładowcy. Czasopismo to winno przede wszystkim dotrzeć do wyższych zakładów teologicznych, oraz stać się przedmiotem analiz dla ich pracowników naukowo-dydaktycznych.

E. Morawiec

Adres redakcji:

Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego
Międzyuczelniany Zakład Badań nad Szkolnictwem Wyższym
„Dydaktyka Szkoły Wyższej”
Warszawa ul. Nowy Świat 69.
tel. 26-07-46.

*Sesje kongresów filozoficznych
półwyspu Indyjskiego*

W dobie obecnej, gdy coraz mocniej uwydatnia się potrzeba zacieśniania więzów we wspólnocie ludzkiej, a łatwość komunikacji zmniejsza odległości między krajami, imprezy naukowe organizowane nawet w odległych krajach budzą powszechne zainteresowanie. Dlatego godne odnotowania są ubiegłoroczne sesje kongresów filozoficznych półwyspu Indyjskiego ze względu na sławne i bogate tradycje filozofii

tego rejonu, na zainteresowanie, jakie budziła ona w kręgach europejskiej myśli filozoficznej na przełomie XIX i XX wieku, a nawet i obecnie. Nie bez znaczenia jest także fakt, że życie naukowe tych krajów, nie mające większej możliwości rozwoju pod władzą kolonizatorów, obecnie się ożywia i wytrwale szuka, także w dziedzinie filozofii, własnych dróg rozwoju.

XV sesja Pakistańskiego Kongresu Filozoficznego

Sesja ta miała miejsce w maju ub. r. w uniwersytecie w Radżshahi (Wschodni Pakistan). Wzięli w niej udział także filozofowie Europy i Azji. Obradom przewodniczyła Akhtar Imam — profesor filozofii na uniwersytecie w Dhaka, jako pierwsza kobieta w tej roli, co jest wyrazem znacznego postępu w społeczeństwie muzułmańskim.

Praca sesji odbywała się w dwóch sympozjach i czterech sekcjach. Tematem obrad pierwszego sympozjum była „Filozoficzna podstawa ideologii Pakistanu”. O wyborze takiego tematu zdecydowały niewątpliwie względy natury praktycznej. Znalezienie bowiem wspólnej ideologii dla społeczeństwa pakistańskiego miałoby bezwzględnie ogromne znaczenie ze względu na jego zróżnicowanie pod względem narodowościowym, etnicznym oraz językowym, oraz dość silne tendencje separatystyczne. Jako taką ideologię i jedynie możliwą do przyjęcia wysunięto islam. Prelegenci starali się uzasadnić jego „odpowiedniość” w porównaniu z innymi religiami. Tak np. B. Siddiki w swym referacie podkreślił, że islam może spełniać funkcje ideologii dzięki „życiowej sile” tkwiącej w monoteizmie. Wyższość monoteizmu islamu nad innymi monoteizmami (chrześcijański, judaistyczny) wyraża się, według prelegenta, w tym, że innym były obce dążenia do reform społecznych. Islam też jest przydatny do wyznaczonej mu roli, ponieważ głosi „humanizm, porządek społeczny i sprawiedliwość ekonomiczną”. Prelegent dostrzegał wprawdzie pewną zbieżność między islamem i komunizmem, lecz humanizm i sprawiedliwość społeczną należy, zdaniem jego, oprzeć właśnie na wiecznych prawach islamu. Żeby jednak islam mógł wypełnić rolę ideologii państwowej, jest rzeczą niezbędną przeprowadzić jego „aggiornamento”. Należy więc wyłożyć go językiem prostym i przystępnym, zrozumiałym dla wszystkich, i nadać mu dynamizm odpowiedni do dzisiejszego stanu nauki i postępu technicznego.

Problematyka powyższa znalazła pewien oddźwięk także w obradach drugiego sympozjum, którego tematem była „Koncepcja osobowości we współczesnej filozofii”. Zaznaczyła się tu także tendencja do obrony islamu przed materializmem. Charakterystyczny zwłaszcza był

referat przewodniczącej sesji A. Imam pt. „Czy rozum posiada materialną naturę”, w którym prelegentka starała się uzasadnić, że ani rozumu ani świadomości nie da się wyjaśnić danymi z doświadczenia empirycznego.

Oprócz obrad w sympozjach czynne były sekcje: logiki i metafizyki, psychologii i pedagogiki, filozofii moralnej i społecznej oraz filozofii religii.

XXI sesja Indyjskiego Kongresu Filozoficznego

Zjazdy filozofów indyjskich datują się od r. 1925; inicjatywa ich organizowania należała do S. Radhakrishnan, Sen Gupte i A. R. Wadija. Pierwszej sesji w Kalkucie przewodniczył Rabindranath Tagore. Odtąd sesje Kongresu odbywają się, z wyjątkiem lat 1942 i 1962, co roku, a materiały z nich są publikowane. Udział w nich biorą przede wszystkim profesorowie i wykładowcy wyższych uczelni indyjskich, sporo cudzoziemców, tak spoza kraju jak i aktualnie wykładających w Indii. Wśród ostatnich uczestniczy zwykle też grupa duchownych i misjonarzy, przeważnie Europejczyków.

Odczyt inauguracyjny sesję zeszloroczną wygłosił przewodniczący obradom profesor uniwersytetu Wishwa Bharati w Shantinekitane (Zach. Bengalia), K. Bhattacharjia, znany metafizyk. Odczyt jego poświęcony określeniu definicji filozofii, nadał ton dyskusji w czasie całych obrad. Prelegent w swoich wywodach podkreślił szczególnie aprioryczność, nieempiryczność podstawowej struktury filozofii. Ta niezależność od empirii dotyczy zarówno przedmiotu filozofii, metody jej badań, używanych przez nią pojęć, jak również weryfikacji twierdzeń. Według propozycji z końcowych wywodów prelegenta filozofię można by określić jako „systematyczne badanie czystych apriorycznych definicji...”, tj. tych definicji, które nie mogą wynikać w żaden sposób z sytuacji empirycznych przy pomocy jakiegokolwiek metody wyliczenia i rachunku”.

Obrady sesji toczyły się również w dwóch sympozjach. Na pierwszym było omawiane zagadnienie bardziej zasadnicze i teoretycznej natury: „Czy należy zachować metafizykę?”. Prelegenci starali się wykazać celowość jej zachowania. W uzasadnieniu zwrócili uwagę przede wszystkim na odparcie krytycznych zarzutów ze strony zachodnich szkół filozoficznych odrzucających metafizykę, takich jak logiczny pozytywizm, fenomenologia i egzystencjalizm. Dr G. S. Naik (Utkalski Uniwersytet) i dr B. S. Sanjan (Indyjski Instytut Technologii w Bombaju) próbowali podać definicję metafizyki. Według tego ostatniego „metafizyka w ścisłym tego słowa znaczeniu stanowi ontologię jako

teorię rzeczywistości, w szerszym zaś jest teorią bytu i poznania tzn. ontologią i epistemologią, jeszcze w szerszym znaczeniu utożsamia się z filozofią w ogóle, wreszcie w najszerszym oznacza to samo, co syntetyczny aprioryzm, implikujący naukową wiedzę i zdrowy rozsądek”.

Drugie sympozjum obradujące na temat „Tradycja i współczesność”, zajmowało się zagadnieniem bardziej praktycznym i popularnym. Problem ten w sposób niezwykle żywy i ostry nurtuje społeczeństwo indyjskie. Zaznaczają się w nim dwie tendencje, nieraz o skrajnych ujęciach. Jedna z nich opowiada się za modernizacją i przyjęciem nowoczesnego stylu we wszystkich dziedzinach życia według wzorów przede wszystkim Zachodu. Druga natomiast odrzuca wszystko, co nowoczesne, uznając jedynie wartość tradycji narodowej. Rzecznikiem tej ostatniej był prelegent Shrinivas Diksit z Kolhapur. Według niego większość wartości, jakie reprezentuje „modernizm” (omawiał on następujące: godność ludzka, humanizm, demokracja jako styl życia, sekularyzm, socjalizm, racjonalizm, czyli naukowe podejście, postęp, wolność, równość i braterstwo), nie ma sensu, jeśli zaś go posiadają, to już są zawarte w pojęciach filozofii indyjskiej. Tak np. godność ludzka, humanizm i demokracja wg niego sprowadzają się do pojęcia ahimsy, sekularyzm zaś w dodatnim tego słowa znaczeniu wyraża to samo co pojęcie mokszy. Odmienne stanowisko zajął S. N. Ganguli, młody lektor z Centrum Badań Filozoficznych Wishwa Bharati w Shantiniketan w Zach. Bengalii. W modernizacji podkreślił on jej pozytywną i twórczą stronę, konflikt zaś między nią a tradycją nie tylko uważa za pozorny, ale wprost neguje możliwość jego istnienia. Nieporozumienie według niego wynika przede wszystkim z pomieszania pojęć, nieraz błędnie rozumianych. Dlatego należy przede wszystkim odróżnić tradycję od instytucji, która jest jedynie czymś funkcjonalnym i instrumentalnym w stosunku do tradycji. Jej celowość i racjonalność zależy od tego, o ile opiera się ona w należyty sposób o tradycję. W przeciwnym razie może bowiem rodzić sytuacje konfliktowe, gdyż przeciwdziała postępowi. Właściwie pojęta modernizacja nie odrzuca wszystkiego z przeszłości, lecz kontynuuje to co cenne w tradycji w nowym współczesnym ujęciu, wzbogacając tym samym tradycję. Błędym natomiast jest pojmowanie „modernizmu” jako ślepego naśladownictwa zachodniego stylu życia. Takie pojmowanie i przeprowadzanie modernizacji zwłaszcza przez elitę społeczną Indii, niepamięć na tradycję oraz polityka kolonizatorów w przeszłości ponoszą, zdaniem prelegenta, winę za kryzys kulturalny i chaos panujący w wielu dziedzinach życia społecznego i ekonomicznego kraju.

Uczestnicy sesji brali także udział w pracach czterech sekcji: logiki i metafizyki, etyki i filozofii społecznej, historii filozofii i psychologii.

Zostały także podane tematy obrad sympozjów na sesji Kongresu

w roku bieżącym, a mianowicie: „Argumentacja filozoficzna” i „Relatywizm kulturalny”.

Już te krótkie sprawozdania pozwalają wyrobić sobie pewne pojęcie o pracy filozofów obu krajów, oraz kierunku ich zainteresowań i badań. Podkreślić trzeba, że świadomi swych zadań biorą oni za przedmiot dociekań zagadnienia o istotnym, nie marginalnym, znaczeniu. Nawiązując zdecydowanie do wartości swej bogatej tradycji (m.in i religii) starają się wytyczyć nowe drogi rozwoju myśli filozoficznej, odpowiadające poziomowi naszych czasów i aktualnym potrzebom społeczeństw ich krajów.

Jan Pryszynt

Na podstawie: *Woprosy filozofii* 1968, nr 9.